

(ŞEYH SADUK (R.A

<"xml encoding="UTF-8?">

MUHAMMED B. ALİ B. BABİVEYH [Ö. H/381, M/960]

DOĞUM YERİ

Muhammed b. Ali b. Babiveyh (r.a) diğer adıyla Şeyh Saduk hicri 306 yılında mukaddes Kum şehrinde dünyaya geldi. Kum, Tahran'a 135 km. uzaklıkta yer alan bir şehirdir. Günümüzde olduğu gibi geçmişte de ilim ve içtihat şehri olarak tanınırdı.

Kum şehri tarih boyunca Şia kültürünün beşiği olmuş ve üzerinde İslam ve Ehlibeyt (a.s) dostlarını barındırmıştır. Bu mukaddes ilim diyarında emsaline az rastlanır muhaddisler ve İslam âlimleri yetişmiştir. Kum eskiden beri hadis, tefsir, fıkıh, tarih ve felsefe ilimlerinin merkezi olmuştur.

Kum şehrinde yetişen din âlimleri, Emevi-Abbasi zulüm ve baskılarının had safhaya vardığı dönemlerde, Ehlibeyt (a.s) kültür ve ilmini yaymak amacıyla Masum İmamların (a.s) huzuruna vararak, aldıkları ilimleri çeşitli bölgelere ulaştırmışlardır.

Bu topraklara defnedilen âlimler ilim ve Kuran'a son derece önem verirdi. Tarihin nakline göre 700 mümin ve muhaddis bu kutsal topraklara defnedilmiştir. İşte o seçkin âlim ve muhaddislerden biri de meşhur Şeyh Saduk'tur.

NESEB VE SOYU

Tanınmış âlim olan Şeyh Saduk'un (r.a) soyu, İran'da 300 yıldan fazla büyük bilginin yetiştiği Babiveyh hanedanına dayanır. Şeyh Saduk Babiveyh hanedanının yetiştirdiği ender ve güzide

âlimlerinden biridir.

Babiveyh, Şeyh Saduk'un (r.a) büyük dedesidir. Bu hanedandan ilk İbn-i Babiveyh lakabını da Şeyh Saduk'un babası Ali b. Hüseyin b. Musa b. Babiveyh (r.a) almıştır.

İbn-i Babiveyh (r.a), çeşitli konularda yaklaşık yüz cilde yakın eser telif eden büyük bir Şia âlimidir.

Yaşadığı dönemde Kum ve etraf köylerdeki Şiaların önderliğini üstlenmiştir. İmam Hasan Askeri (a.s) ve İmam Zaman'ın (a.f) Gaybet-i Sugra döneminde İmamın has naiplerinden olan Hüseyin b. Ruh'un (r.a) zamanlarında yaşamıştır.

Takva ve ilim sembolü olan Şeyh Saduk (r.a), geçimini Kum'daki dükkânı aracılığıyla temin ediyordu. Büyük bir âlim olmasına rağmen mütevazı bir yaşam sürüyordu. Büyük bir bilgi ve manevi makama sahip olan Şeyh, günümüzde de âlimler arasında saygıyla anılmaktadır.

MUHAMMED'İN (R.A)DOĞUMU

Uzun yıllar çocuk sahibi olamaması babasını rencide ediyordu. Ömründen 50 yıl geçmiş ve artık yaşlanmaya başlamıştı; ama hiçbir zaman Allah'ın rahmetinden ümidini kesmedi.

Devamlı dualarında Allah'tan hayırlı bir evlat istiyor, ama ne yapacağını bilemiyordu. Bir gün mevlası İmam Zaman'a (a.f) mektup yazarak, hakkında dua etmesini istedi.

Yazdığı mektubu gönderecek güvenilir birini arıyordu. O sıralar Kum'dan Irak'a bir kafil gitmekteydi. Kafilenin içinde Ebu Cafer adında samimi bir arkadaşı vardı. Mektubu ona verdi. Çünkü Cafer'in mektubu sapasağlam maksada ulaştıracağını biliyordu.[1]

İmam Zaman'a (a.f) yazdığı mektubu Ebu Cafer'e verdi. Mektubu Irak'ta bulunan İmam Zaman'ın (a.f) vekili Hüseyin b. Ruh (r.a) vasıtasıyla İmam Zaman'a (a.f) vermesini istedi.

Ebu Cafer şöyle diyor: "Mektubu İmam Mehdi'nin (a.f) vekiline verdim. Üç gün sonra İmam Mehdi'nin (a.f) İbni Babiveyh'e (r.a) dua edeceği haberini getirerek şöyle dedi; "Yakında Allah

ona bereket ve hayır kaynağı olacak erkek bir evlat nasip edecektir."

Şeyh Tusi (r.a), Gaybet kitabında Şeyh Saduk'un (r.a) doğumunu şöyle nakleder: "Kum'un ileri gelen ve seçkin bazı âlimleri şöyle nakletmiştir; Ali b. Hüseyin b. Babiveyh (r.a) amcasının kızıyla evlendi.

Fakat onun bu evliliğinden çocuğu olmadı. O sıralar İmam-ı Zaman'ın (a.f) üçüncü has naibi olan Ebu'l Kasım Hüseyin b. Ruh (r.a) yaşıyor ve Müslümanlar ile İmam Mehdi (a.f) arasındaki irtibatı sağlıyordu.

Allah'ın kendisine bir çocuk inayet etmesi için İmam Zaman'a (a.f) mektup yazar, İmam Mehdi'den (a.f) şöyle bir cevap gelir; "Bu hanımından çocuk sahibi olmayacaksın, fakat yakında Diylemli bir hanımla evleneceksin, Allah, sana o hanımdan sonradan fakih olacak iki çocuk verecektir.[2]

Şeyh Saduk (r.a), "Kemalu'd-din" adlı kitabında İmam Zaman'ın (a.f) kendisi hakkındaki duasını nakletmiştir. Şeyh Saduk (r.a) bu kitabında şöyle yazar;

"Ders, ilim ve hadis öğrenmeye olan alaka ve merakımı gören Ebu Cafer bana şöyle dedi; "Aslında ilim ve derse bu kadar düşkün olman ve ilgi göstermen şaşılacak bir iş değildir. Çünkü sen İmam Zaman'ın (a.f) duasıyla dünyaya geldin."

Bu müjde, İbn-i Babiveyh'e (r.a) verildi. Deylemli hanımla evlendikten bir müddet sonra Muhammed adında bir çocuğu oldu. Bir süre sonra da ikinci oğlu Hüseyin dünyaya geldi. Hüseyin b. Ali b. Babiveyh'de babası ve kardeşi Muhammed gibi onlardan sonra Babiveyh ailesinin büyük âlim ve şahsiyetlerinden oldu.

ÇOCUKLUK VE GENÇLİK DÖNEMİ

Muhammed (r.a) dünyaya geldiğinde, babası gençlik dönemini geride bırakmıştı. Dini meseleleri, İslami ahlakı büyük âlimler ve muhaddislerden öğrenmişti. Döneminde Şia'nın rehberlik vazifesini üslenmişti.

Belki de bu Allah'ın bir hikmetiydi. Sanki Muhammed böyle bir zamanda bu tecrübeli ailede doğru şekilde eğitilsin diye onlara verilmişti. Muhammed, anne ve babasının terbiyesi altında güzel ahlakla büyüdü.

TAHSİL DÖNEMİ

Muhammed (r.a) ilk dini eğitimini küçük yaşlarında Kum şehrinde babasından aldı. Yılmadan büyük bir ciddiyetle ilim tahsil ediyor ve gün geçtikçe ilmine ilim katıyordu.

Genel dersleri babası Ali b. Babiveyh'den (r.a) almasının yanı sıra büyük üstatların derslerine de iştirak ediyordu. İlmî açıdan iyi bir seviyeye ulaştıktan sonra, büyük hadis üstatlarından yararlanmak amacıyla seferlere çıktı.

Bütün bu başarılarını huzurlarından yararlandığı büyük ve meşhur üstatlarına borçluydu. Birçok üstadın dersinden yararlandığı için üstatlarının kimler olduğu kesin olarak bilinmemektedir.

Şeyh Abdurrahim Rabbani Şirazi (r.a) "Maaniu'l Ahbar" adlı kitabında Şeyh Saduk'un (r.a) biyografisini naklederken 252 büyük üstadın adını zikrediyor.[3]

Şimdi Şeyh Saduk'un (r.a) Kum şehrinde olduğu dönemlerde huzurlarından yararlandığı bazı üstatların isimlerini zikrediyoruz:

1-Muhammed b. Hasan b. Velid (r.a)

2-Ahmed b. Ali b. İbrahim Kummi (r.a)

3-Muhammed b. Yahya b. Attari Kummi (r.a)

4-Hüseyn b. İdris (r.a)

5-Hamza b. Muhammed Alevi (r.a)

REY'DE İKAMETİ

Şeyh Saduk'un (r.a) hayatındaki ilginç ve önemli olaylardan biri:

İranlı Şia olan Âl-i Bûye padişahları 322'den 448 tarihine kadar Irak, Adalar ve Şam'ın kuzeyi olmak üzere İran'ın büyük bir bölümüne hükmediyordu.

Şeyh Saduk (r.a), Âl-i Bûye padişahları olan Rûkn'ud-Devle Deylemi'nin daveti üzerine Kum şehrinden Rey'e hicret etti.

HADİS ÇAĞI

Şeyh Saduk'un (r.a) yaşadığı çağı hadis çağı olarak adlandırabiliriz. Kuleyni'nin başlattığı ilmi hareket Şeyh Saduk'un (r.a) faaliyet ve çabalarıyla devam etti.

Kuleyni (r.a) Rey'e hicret ederek orada Şia'nın ilk kitabını yazdı. Bu ilmi hareketle hadis mektebi kuruldu. Şeyh Saduk (r.a), bu hareketi geliştirerek temellerini sağlamlaştırdı. Şeyh Saduk (r.a), Kuleyni'nin (r.a) yolunu devam ettirmek için, ilmi yolculuklarını başlattı.

İLMÎ YOLCULUKLARI

Şeyh Saduk'un (r.a) hayatını dikkatle incelediğimizde, hadis toplama ve ezberlemeyi, din önderlerinin buyruklarını insanlara ulaştırmayı kendisine ilke edindiğini görmekteyiz.

Bu hedefine ulaşmak için Belh, Buhara, Kûfe, Bağdat, Mekke, Medine ve kısacası o dönemin bütün ilim merkezlerine yolculuk etmiştir. Yolculuğun tüm zahmetlerine katlanarak Peygamber (s.a.a) ve Ehlibeyt (a.s) hadislerini tahsil ederek geri döndü.

Şeyh (r.a), gittiği her şehirde ilim üstatlarını bulup onlardan istifade ediyordu. Bireysel çabasıyla bir araya getirdiği ilimlerle ilim âşıklarının susuzluklarını gideriyor ve onları hadis pınarından doyuruyordu.

Hicri 352'nin Recep ayında İmam Rıza'nın (a.s) ziyaretine müşerref oldu. Ziyaretten sonra yeniden Rey şehrine döndü. Aynı yılın Şaban ayında, o dönemlerde Horasan'ın en önemli şehirlerinde olan Nişabur'a gitti.

Orada İmam Mehdi'nin (a.f) gaybeti ile ilgili ortaya atılan şüpheleri verdiği cevaplarla gidererek
bu konuda insanları aydınlattı.

Şeyh Saduk (r.a) o dönemin büyük hadis üstatları olarak kabul edilen Hüseyin b. Beyhaki (r.a),
Merv ve Ebu Yusuf'tan hadis ilmi öğrendi. Aynı yıl içinde Bağdat'a giderek Hüseyin b. Yahya
Alevi (r.a) ve İbrahim b. Harun (r.a) gibi büyük üstatlardan hadis ilmi öğrendi.

354 yıllarında da Kûfe'ye giderek Ahmed b. İbrahim b. Harun'dan (r.a) hadis öğrendi.

Şeyh, aynı yıl hac farızasını yerine getirmek amacıyla Hicaza gider ve yol üzerindeki Hamedan
şehrinde Fazl b. Abbas Kindi (r.a) gibi büyük âlimlerden hadis öğrenimine devam eder.

Hac ziyaretinden dönüşünde Mekke-Medine arasındaki Fid kasabasında Ahmed b. Ebu Cafer
Beyhaki'den (r.a) hadis öğrenir. 367 yıllarında yeniden Meşhed'e giderek Ebu'l Berakat'tan hadis
öğrenir. Hicri 368 Muharrem ayında Rey şehrine geri döndü. Daha sonra Maverau'n-Nehr ve
Belh şehirlerine gitti.

Irak'ta ikamet eden Ebu Abdullah Nimet'in (r.a) isteği üzerine "Men-la Yehzaruhu'l Fakih"
kitabını telif etti. Oradan da Serahs ve Semerkant'a sefer etti.

ŞEYH SADUK'UN (R.A) İLMİ MAKAMI

İmam-ı Zaman'ın (a.f) duasının bereketiyle Şeyh Saduk'un (r.a) namı dünyaya yayılmaya
başlamıştı. Tüm âlimler onu övgüyle anarak ilmi karşısında boyun eğiyorlardı.

Bağdat seferlerinde Şeyh Saduk'un (r.a) şöhreti yöre halkını o kadar etkilemişti ki neredeyse
yöre halkından Şeyhin ilminden yararlanmayan kimse kalmamıştı.

Şeyh Saduk'u (r.a) yalnız bir muhaddis, fakih ve ya da usulcü olarak anmak yanlış olur. Çeşitli
konularda yazdığı kitaplara ve din âlimleriyle yapmış olduğu konuşmalara bakıldığında onun
derin bir okyanus olduğu anlaşılmaktadır.[4]

Şeyh Saduk'un (r.a), yaşadığı dönemin kısıtlı imkânlarıyla yapmış olduğu çalışmaları, diyar diyar
dolaşıp hadisler toplamasını ve yazmış olduğu kitapları günümüzün bu imkân ve

teknolojisinden yararlanarak bile yapmak imkânsızdır.

Fakat Şeyh Saduk (r.a), bunları İmam Mehdi'nin (a.f) duasının bereketiyle başarmış ve Şia âlemine büyük bir miras bırakmıştır.

İMAMİYE'NİN FAKİHİ

Şeyh Saduk'un (r.a) eğitim ve ilmi tartışmaları hususunda ilginç konular göze çarpmaktadır.

Şeyh Saduk (r.a) mukaddes Meşhed şehrinde Salı ve Cuma günleri hadis dersi veriyordu.

Burada imla ettiği dersler ve hadisler "Emali veya Mecalis" adı altında basılmıştır. Şeyhin dersleri 22 Recep hicri 367, Cuma günü başlamış, 19 Şaban 368 hicri tarihinde sona ermiştir.

Şeyh Saduk (r.a), İmamet, İmamın gaybeti ve Hz. Mehdi'nin (a.f) ömrü hakkında farklı mezheplerin kelamcılarıyla birçok tartışmalar gerçekleştirmiştir. Merhum Şuşteri bu ilmi tartışmaları "Mecalisu'l Müminin" adlı kitapta bir araya getirmiştir.

Bu tartışmaların en önemlisi Rey şehrinde Âl-i Bûye padişahlarından Rüknu'd-Devle'nin huzurunda gerçekleşmiştir.

Bu ilmi tartışmalarının birinde Şeyh Saduk'a (r.a); "Niçin İmamiye Fırkası hiçbir eksiltme ve çoğaltma olmaksızın sadece on iki İmamın İmamlığına inanmaktadır? "sorusu yöneltildiğinde şöyle cevap verir:

"İmamet, ilahi farizalardan biridir ve her fariza belli bir sayıyla sınırlanmıştır." Örneğin: Gece-gündüz olmak üzere bir gün içinde toplam 17 rekât namaz farz kılındığı gibi imamlarında sayısı 12 ile sınırlandırılmıştır.

Namaz rekâtlarının azlığı veya çokluğu hakkında soru sormak abes olduğu gibi, Peygamber'in (s.a.a) halifelerinin on iki kişi olduğu hususunda da soru sormak yersizdir.

Hakeza Allah'u Teâlâ Kuran-ı Kerim'de namazın rekâtlarının sayısını belirtmediği gibi, İmamların sayısını da belirtmemiş ve sadece Ulu'l-Emre (Emir sahiplerine) itaat etmeyi

emretmiştir. Kuran-ı Kerim'in gerçek açıklayıcısı olan Resul-i Ekrem (s.a.a) İmamların sayısını on iki olarak beyan etmiştir.

BAŞKALARININ GÖZÜNDE ŞEYH SADUK (R.A)

Şii ve Sünni Şeyh Saduk'un (r.a) büyüklüğüne itiraf eder ve onu saygı ile anarlar.

Şeyh Saduk'un (r.a) öğrencisi olan Seyh Tusi (r.a) Rical adlı kitabında şöyle yazar: "Şeyh Saduk (r.a), çok değerli ve büyük şahsiyetti. Çok sayıda hadis ezberlemiş ve 300'e yakın ilmi eser kaleme almıştır." [5]

İbni İdris (r.a) "Serair" adlı kitabında onu bir hadis uzmanı, araştırmacı, rical âlimi, büyük hadis hafızı gibi kelimelerle övmektedir.

İbni Şehraşub (r.a) onu Kumun savaşçısı, Neccaşi ve Allame Hilli (r.a) ise Şia'nın yüz akı olarak nitelendirmişlerdir.

Allame Bahru'l-Ulum onu şeriatın direği, doğru sözlü ve muhaddislerin önderi olarak adlandırmıştır.

ŞEYH SADUK'UN (R.A) BAŞLICA ESERLERİ

Önceki konularda işaret edildiği gibi, merhum Şeyh Saduk 300 cilde yakın kitap telif etmiştir. Merhum Neccaşi Rical kitabında şeyhin kaleme aldığı 189 kitabının adını kaydetmiştir. Şeyhin kaleme aldığı eserlerin bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

1-Men la Yahzeruhu'l Fakih

2-Kemalu'd-din ve Tamamu'n-Nime

3-Emali

4-Sıfatu's-Şia

5-el-Hisal

6-İlelu'ş-Şerayi

7-Tevhid

8-Uyun'u Ahbar

9-Maaniu'l Ahbar

10-Velayet-i Ali (a.s)

11-Marifet

12-Uyun-u Ahbari'r-Rıza (a.s)

13-el-Takiyye

14-el-Tarih

ŞEYH SADUK'UN (R.A) ÖĞRENCİLERİ

Şeyh Saduk (r.a), hadis ve ilme verdiği değer kadar talebe yetiştirmeye de bir o kadar önem veriyordu. Duyduğu hadisleri ezberleyip talebelerine öğretiyordu.

Tanınmış birçok Şia âlimi Şeyh Saduk'un (r.a) öğrencisi olma şerefine ulaşmıştır. O şerefe nail olan bazı âlimleri şöyle sıralayabiliriz:

1-Muhammed b. Muhammed b. Numan, Şeyh Müfid (r.a)

2-Kardeşi Hüseyin b. Ali b. Babiveyh Kummi (r.a)

3-Harun b. Musa Telekberi (r.a)

4-Hüseyin b. Abdullah Gazairi (r.a)

5-Hasan b. Muhammed Kummi (r.a)

6-Ali b. Ahmed b. Neccaşı (r.a)

7-Seyyid Murtaza (r.a)

ŞEYH SADUK'UN (R.A) VEFATI

Şeyh Saduk'un (r.a) 75 yıl süren iftihar dolu yaşamı hicri 381'de Rey şehrinde sona erdi. Cenazesi Abdülazim-i Hasani'nin yanına defnedildi. Türbesi ilim âşıkları ve Ehlibeyt (a.s) dostları tarafından ziyaret edilmektedir.

Şeyh Saduk (r.a) Şiaların nezdinde yüksek bir makama sahiptir. "Ravzatu'l Cennat" ve diğer tarih kitaplarında şöyle nakledilir: "Hicri 1338 yıllarında yağın aşırı yağmur ve sel Şeyh Saduk'un (r.a) mezarını tahrip eder,

müminler tamir için etrafı düzeltirken mübarek bedeninin sapa sağlam olduğunu görürler. Durum zamanın padişahı Fethali şaha kadar gider. Padişah derhal mezarın kapatılmamasını emreder. Padişah ve etrafındakiler mübarek bedeni yakından gördükten sonra mezar kapatılarak tamir ettirilir."

[1]-Tenkihu'l Makal, c.3, s.153.

[2]-el-Gaybet, s.188.

[3]-Maaniu'l Ahbar, s.37.

[4]-Mucemu'l Muellefeyn, c.11, s. 3.

[5]-el-Alam, c.6, s.264